

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Συνήθως κατηγοριοποιούμε τους χαρακτήρες με κριτήριο τη λειτουργία που επιτελούν (πρωτεύοντες ,δευτερεύοντες) τον τρόπο που παρουσιάζονται (επίπεδοι ,σφαιρικοί) και με κριτήριο τον τρόπο που κατασκευάζουμε την ιδιοσυγκρασία τους (άμεση έκθεση, δραματική μέθοδος). Ένα επιπλέον δίλημμα – θεωρητικό ψευτοδίλημμα – αφορά το ερώτημα αν οι χαρακτήρες αντιγράφουν συμπεριφορές αληθινών προσώπων ή απλώς πρόκειται για λεκτικές κατασκευές που υπηρετούν την πλοκή.

Στην πρώτη περίπτωση το λογοτεχνικό έργο θεωρείται αντανάκλαση της κοινωνικής πραγματικότητα (αρχαία τραγωδία, ρεαλισμός, μαρξιστική και ψυχαναλυτική προσέγγιση). Στο ρεαλισμό, ο ήρωας είναι «υπαρκτό πρόσωπο», κοινωνικά προσδιορισμένο. Οι εικόνες και συμπεριφορές που καταθέτει ερμηνεύονται μέσα από τις εμπειρίες και γνωστικά σχήματα του αναγνώστη. Στο ρεαλισμό, το μαρξισμό και την ψυχανάλυση, οι χαρακτήρες της μυθοπλασίας μοιάζουν με τους κοινούς τύπους της καθημερινότητας.

Το ερώτημα πρέπει να διατυπωθεί ως εξής: Τη διαπλεκόμενη δράση ή τον ήρωα θυμόμαστε από το έργο; Δύσκολα τα διαχωρίζουμε, αφού ο ήρωας ενσαρκώνει ιδέες και συμπεριφορές. Ο χαρακτήρας προσδιορίζει το περιστατικό και στο περιστατικό απεικονίζεται ο χαρακτήρας έγραψε ο H. James. Ένα από τα δύο, όμως, παραμένει ζωντανό στη θύμηση μας. Στην αρχαία τραγωδία υπερέχει ο απόηχος της δράσης στα ονόματα ‘Οιδίποδας’, ‘Αντιγόνη’ κ.λπ. Στην Οδύσσεια, ο αναγνώστης είναι καρφωμένος στη μορφή του Οδυσσέα. Εννοείται ότι οι παραπάνω λογοτεχνικοί χαρακτήρες απεικονίζουν ρεαλιστικά την πραγματικότητα ή ότι ήταν αληθινοί άνθρωποι της διπλανής πόρτας. Αντίθετα, επειδή τοποθετούνται πολύ ψηλά στην κλίμακα του Frye, ταυτιστήκαμε μαζί τους και υπογράψαμε τη δράση με το όνομα τους.

Στην ψυχαναλυτική προσέγγιση, ο Άμλετ φιγουράρει στη βιβλιογραφία, όχι επειδή δρα σε κόσμους απόκοσμους –όπως ο Οδυσσέας– ούτε επειδή είναι το είδωλο υψηλής ευκρίνειας κάποιου προσώπου από τον κόσμο της ‘πραγματικής’ εμπειρίας. Ο Άμλετ έχει τα γνωρίσματα συμπλεγμάτων συμπεριφορών της διπλανής μας πόρτας. Ο αναγνώστης δεν θυμάται την πλοκή ή πόσες λειτουργίες επιτέλεσε ο Άμλετ. Σνηγορεί, όμως, ότι το οιδιπόδειο του Άμλετ και γιατί όχι και του Σαίξπηρ, το εμφάνισε και ο ίδιος. (Barry, 2013:133και Abrams,M.,2017:526).

Ο Άμλετ, ο Οδυσσέας, ο Οιδίποδας είναι διφυείς : έχουν και πραγματική και μυθοπλαστική φύση. Πάντα η πραγματικότητα εμπνέει τη λογοτεχνία ή ορθότερα η λογοτεχνία παραμορφώνει (ανοικειώνει) την πραγματικότητα.

Στη δεύτερη περίπτωση (δομισμός, φορμαλιστές) οι χαρακτήρες εγκλωβισμένοι σε έξι-επτά ρόλους, υπηρετούν 31 λειτουργίες της πλοκής. Στον Propp και στον Greimas οι χαρακτήρες υποβιβάζονται και μετατίθενται από την κοινωνική πραγματικότητα μέσα στο κείμενο. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή «οι χαρακτήρες δεν είναι τίποτα άλλο από κειμενικές κατασκευές, λέξεις. Δεν τίθεται καν το ερώτημα αν και κατά πόσο είναι

ρεαλιστικός ένας χαρακτήρας, ούτε κρίνεται η λογοτεχνική του αξία. Οι χαρακτήρες απαλλάσσονται από τις μιμητικές αξιώσεις της αξιόπιστης και αληθοφανούς αναπαράστασης και αντικείμενο μελέτης γίνεται ο λειτουργικός τους ρόλος μέσα στην αφήγηση» (Κωτόπουλος) . Ένας χαρακτήρας (acteur) είναι συχνό να υποδύεται περισσότερους actants (ρόλους) ή και ένας ρόλος να ανατίθεται σε πολλούς χαρακτήρες. Το ενδιαφέρον των Ρώσων φορμαλιστών στους ρόλους που αναλαμβάνει ο ήρωας απογυμνώνεται ως ψευδεπίγραφο. Απλούστατα το τι είναι κάποιος προσδιορίζεται από το τι πράττει.

Χαρακτήρες ως κειμενική λειτουργία συναντούμε στα παραμύθια και τα δημοτικά τραγούδια. Στα κείμενα αυτά, τα πρόσωπα- τις περισσότερες φορές ανώνυμα - κυκλοφορούν και δρουν μόνο με την ιδιότητα τους (βασιλιάς , μάνα , κόρη, τσαγκάρης) . Απρόσωπο κείμενο , εστιασμένο μόνο στις λειτουργίες της πλοκής θα μπορούσε να είναι το Ποτάμι του Σαμαράκη .Επίσης πολυπρόσωπα μυθιστορήματα όπως η Αργώ του Θεοτοκά αντενδείκνυται για επώνυμους ηρωισμούς. Ο Θεοτοκάς στην Αργώ «υιοθετεί μια γραφή ίσων αποστάσεων από τους ήρωες (ειρωνική αποστασιοποίηση) και αποβλέπει στην πολυεδρική αναπαράσταση της κοινωνίας» (Βογιατζάκη, 2016:287). Ο Θεοτοκάς δούλεψε ένα μυθιστορηματικό ντοκιμαντέρ: τα μυθοπλαστικά πρόσωπα στις διαλογικές συγκρούσεις τους μεταφέρουν πραγματικά ιστορικά γεγονότα και ιδεολογικές αναζητήσεις της δεκαετίας του 1920 .

Ο αφηγητής επικοινωνεί το μήνυμα χωρίς brand name. Έρωτας σε μία ενδιαμέση συνδυαστική θεωρητική θέση (άνθρωπος της διπλανής πόρτας, και κειμενική λειτουργία) θα μπορούσε να είναι ο δημιουργός της μυθιστορηματικής αυτοβιογραφίας . Πλοκή, χαρακτήρες και σκηνικό είναι τα τρία βασικά αφηγηματικά στοιχεία. Ο μυθιστορηματικός χαρακτήρας αποτελεί για τους περισσότερους συγγραφείς την πρωταρχή της μυθοπλασίας. Η ιστορία και η πλοκή ενός μυθιστορήματος δεν είναι παρά η μορφοποίηση της δράσης των χαρακτήρων. Ο χαρακτήρας αποτελεί τον άξονα αναφοράς και τον πόλο έλξης αυτής της ίδιας της ανάγνωσης ,επειδή ο αναγνώστης εμπλέκεται συναισθηματικά. Ο χαρακτήρας αποτελεί πυρήνα ανάγνωσης διότι είμαστε εξοικειωμένοι με την αντίληψη προσώπων, ζούμε ανάμεσα σε πρόσωπα.

Έτσι αντιλαμβανόμαστε τους ήρωες όμοιους ή παρόμοιους με τους υπαρκτούς ανθρώπους (κριτήριο αληθοφάνειας) . Ο αναγνώστης που στην καθημερινή ζωή περιβάλλεται από πρόσωπα δύσκολα δέχεται την πλασματική εκδοχή των χαρακτήρων , ενώ αντίθετα , επειδή δεν ζει ανάμεσα σε πλοκές ,εύκολα δέχεται την κατασκευαστικότητα της πλοκής. (Αθανασόπουλος, 2014 :53-54).

Συμπερασματικά, ο μυθοπλαστικός μικρόκοσμος νοηματοδοτείται από τον μικρόκοσμο του αναγνώστη. Ο χαρακτήρας αντανάκλα την πραγματικότητα του αναγνώστη , έστω και μέσα από σπασμένο καθρέπτη.

χάρης κακουλάκης